

טופס סילבוס

תרבות חזותית בין מקור למקוריות Visual Culture between Origins and Originality

סמסטר ב', תשע"ח

סוג המסגרת: סמינר

שם המרצה: ד"ר נעמי מאירי-דן
טלפון:

דואר אלקטרוני: meiri@post.tau.ac.il

שעות קבלה:
לפי תיאום מראש

תיאור הקורס

"פוסט אמת", "עובדות אלטרנטיביות" ו"חדשות מזויפות" – מושגים עדכניים שדומה ששום שיח פוליטי, חברתי או תרבותי אינו יכול שלא להידרש אליהם כיום. בהכללה, ניתן לומר שאנחנו חיים בעולם החומק מכל מחויבות לאמת ולעובדות (או לפחות לתשוקה לתהות על קנקן ולחפשו). ובאשר לזיוף? כל המרבה הרי זה משובח. ככל שהדבר נוגע ביצירה התרבותית (בין שזו יצירה אדריכלית ובין שאלו קליפ או כרזת פרסום), המושגים "מקור" ו"מקוריות" הפכו למושגים נזילים, לא חד-משמעיים ולעתים גם בלתי רלוונטיים.

הסמינר יוקדש לעיון במתח המובנה בתרבות ובשיח התרבות בין עבר להווה ובין מקור למקוריות (או: בין מסורת לחידוש). יוצרים רבים, הפועלים בשדות השונים של התרבות החזותית, מבינים את האפקטיביות הגלומה בפנייה ליצירות של העבר ובשימוש בהן כבמקור השראה. יש ודווקא הניכוס המודע והמוצהר (!) של מרכיבים כלשהם מ"המאגר" האינסופי של ה"קלאסיקות" וה"אייקונים" החשובים והמוכרים הוא שמאפשר העמדה של תוצר חדשני ושל מסר ייחודי, הנטועים בהוויית הכאן והעכשיו. המסר יכול להשתלב בשיח הקולקטיבי, כשם שהוא יכול להיות בעל אופי אישי לחלוטין.

במהלך הקורס נבחן את התופעה המורכבת לדורותיה (למן העת העתיקה ועד ימינו, לאו דווקא בסדר כרונולוגי) ולגילומיה (באמנות ה"גבוהה" כבתרבות ה"פופולארית"). נתח את המשותף והייחודי למונחים שונים, דוגמת מחווה, ציטוט ותחייה (או רנובציו, רנסנס, ניאו, קאמבק ורטרו), וגם השראה, פרודיה, סאטירה, פֶּסְטִיש, חיקוי, העתקה וזיוף. ננסה להבחין בין מחווה לניתוח המיתוס (ושחיטתה של "הפרה הקדושה"), בין תחייה להישרדות, בין תופעות גורפות ("טרנדיות") למהלכים נקודתיים, בין ניאו לנוסטלגיה, בין השראה להתכתבות ובין מותר לאסור.

בעזרתם של הדוגמאות, התופעות ומקרי הבוחן שיוצגו במהלך הקורס, נעמוד על מורכבותו האפשרית של המהלך: למן הבחירה במקורות ההשראה, דרך ההחלטה על טיב ה"שימוש" שנעשה בו/ בהם וכלה באופן שבו אלו מאפשרים את כינונה של יצירה מקורית.

מעל לקורס כולו תרחפנה שלוש שאלות מפתח:

1. מה ראוי לשמש מקור השראה ליצירה החזותית?
2. מה טיבו של המהלך? או: מהו אופן השימוש במקור המסוים שנבחר כראוי?
3. ועיקר העיקרים – לשם מה? או: כיצד המקור המסוים (שאלה 1) ואופן השימוש המסוים בו (שאלה 2) משרתים את השקפת עולמו של ה"מנכס" ומאפשרים לו לשאת אמירה חדשה...? מקורית?

על מנת לנסות ולהעניק תשובות לשאלות אלו, נצטרך להידרש למספר סוגיות ולשאל מספר שאלות נוספות:

1. מן המוכר אל המוכר – על הזיקה האפשרית בין מקור למקוריות
2. האם כולנו חולקים עבר משותף? והאם אתה זוכר את מה שאני זוכר? – על היסטוריה, זיכרון, זהות אישית ו/או קולקטיבית ויצירה מקורית
3. מה אפשר לעשות עם פרה קדושה? – על קלאסיקות, מיתוסים, קאנונים ואייקונים (בין עובדות לאגדות ובין האדרה ללעג)
4. מה בין תופעה גורפת של תחייה (רנובציו, רנסנס, ניאו, קאמבק ורטרו) לבין שימוש נקודתי בעבר כמקור השראה? – על טרנדים ועל בחירות אישיות
5. ומה בין אלו לבין נוסטלגיה?
6. ... ובין אלו לבין הישרדות?
7. מה בין התכתבות (או דיאלוג) לבין מחווה, ציטוט, ניכוס, פרודיה, סאטירה או פָּסטיש? – על דרכים דו-סטטריות ודרכים חד-סטטריות
8. מה בין ניכוס לגיטימי לבין גניבה? – על מותר ואסור ועל "זכויות יוצרים" ו"שימוש הוגן"
9. מה בין נטילה פיזית של יצירה לבין אימוץ רעיוני? – על הפונקציות של "גזור-הדבק", "העתק-הדבק" ו-"עקוב אחר שינויים"

The seminar will be dedicated to the study of cultural discourses concerning the tension between the past and the present, between origin and originality. During the course we shall examine this complex phenomenon through the ages, from antiquity to the present, not necessarily in chronological order, as manifested in the "High" arts as well as the popular culture. We shall analyze the common aspects and the unique aspects which highlights the numerous terms related to the subject: homage, citation, revival (or Renaissance), comeback, retro, inspiration, pastiche, imitation, copies and forgeries. We will try to unveil the differences between homage and the demolition of

a myth, between revival and survival, between trends and isolated stances, between "neo" and nostalgia, between inspiration and correspondence and between what is perceived as allowed and what is not.

Using the examples and case studies presented in the course we shall follow the complex rout beginning with the selection of the sources of inspiration, followed by the decision as of the nature of their "use" and concluding with producing an original work of art.

דרישות הקורס ומרכיבי הציון הסופי

- נוכחות מלאה והשתתפות פעילה
- קריאת מאמרים הסרוקים באתר הקורס תחת הכותרת "קריאת חובה לשיעורים" (ייבחרו על ידי המרצה מתוך רשימת הספרות המוצגת להלן)
- ניתוח של טקסטים (ייבחרו על ידי המרצה מתוך רשימת הספרות המוצגת להלן)
- כתיבת הצעת מחקר (לפי הנחיות שיינתנו במהלך הקורס)
- הרצאה (רפרט) על הנושא הנבחר – אין ציון, אך לא ניתן להגיש עבודה בלא שלב זה.
- עבודה בכתב = עבודת סמינר בהיקף של כ-20 עמודים (תוגש במהלך חופשת הקיץ, בתאריך שייקבע על ידי האוניברסיטה).
- הערה: הנוכחות, קריאת המאמרים, ניתוח הטקסט, הגשת הצעת המחקר וההרצאה במועדים = תנאי להמשך השתתפות בסמינר ולהגשת העבודה הסופית. הם מהווים 30% מהציון הסופי.

נושאי הקורס (נתון לשינויים)

מפגשים 1-6:

חלקו הראשון של הקורס יהיה מושתת על שיעורים פרונטליים (הכוללים דיונים), שבהם יוצגו שאלות היסוד (ר' לעיל – תיאור הקורס) וידונו מספר מקרי בוחן מתקופות שונות ומתחומים שונים של האמנות, האדריכלות והתרבות החזותית.
כבר בשלב זה יונחו הסטודנטים להתחיל לחשוב על נושא מסוים ולהתמקד בו. נושא זה יוביל בהמשך להרצאה (רפרט) ולעבודה הכתובה.

מפגשים 7-8:

חלקו השני של הקורס יוקדש לקריאה של טקסטים הנוגעים בפנים שונות של מחווה, ציטוט ותחייה, כמו גם העתקה וזיוף, ושל שימוש מודע ומוצהר (או לא...) ביצירה של העבר כבמקור השראה. מטרתו של המהלך היא לתרגל מיומנויות ניתוח של טקסטים עיוניים מסוגים שונים (היסטוריים, תיאורטיים ו/או ביקורתיים), ניהול דיאלוג המבוסס על מחקר ויצאה מן המחקר הקיים למחקר עצמאי.
כל סטודנט יתבקש לכתוב עבודה קצרה הנוגעת בטקסט שנבחר על-ידי המרצה ו/או להציג אותו בכיתה לקראת דיון במליאה.

מפגש 9 :

חלקו השלישי של הקורס יוקדש להדרכה בכתובת עבודה אקדמית, למן בחירת הנושא וניסוח שאלת המחקר, דרך חיפוש החומר, קריאתו וארגונו, הגדרת המתודולוגיה, בניית שלד, ניסוח הצעת מחקר והכנת ראשי פרקים וכלה בהרצאה (רפרט) ובכתובת העבודה הסופית.

פגישות הנחיה אישיות :

חלקו הרביעי של הקורס יוקדש למפגשים אישיים עם הסטודנטים על הצעות המחקר שלהם. זו תוגש למרצה לפחות שבוע לפני ההרצאה (רפרט).

מפגשים 10-13 :

בחלקו החמישי של הקורס יציג כל אחד מהסטודנטים את נושא העבודה שלו במסגרת הרצאה (רפרט), שבעקבותיה אמור להתנהל דיון. הרפרט יכול, בין היתר, רשימה ביבליוגרפית ראשונית (הכוללת חמישה פריטים אקדמיים, לכל הפחות).

רשימת ספרות (נתון לשינויים)

- כל סטודנט יידרש להמצאת רשימה עצמאית, בהתאם לנושא שבו בחר. בנוסף, חייבים כל הסטודנטים לקרוא חלק מהטקסטים הבאים (על פי הנחיות שיינתנו במהלך הקורס):
- ת. גדרון, "עידן הפרודיה – על 'חסמב"ה', על 'חלף עם הרוח' ועל מה שביניהם", המשפט, גיליון מסי' 17 (2004), 2-19.
- פ. גיימסון (1991), פוסטמודרניזם או ההיגיון התרבותי של הקפיטליזם המאוחר (תרגמה מאנגלית: ע. גינצבורג-הירש), תל אביב: רסלינג, 2002, פרק 2 ("הפוסטמודרניות והעברי"), 33-41.
- י. גרשוני, פירמידה לאומה – הנצחה, זיכרון ולאומיות במצרים במאה העשרים, תל-אביב: עם עובד/ ספריית אופקים, 2006, הקדמה, 12-18.
- ל. האטצ'ון (1987-1986), "הפוליטיקה של הפוסטמודרניזם: פרודיה והיסטוריה" (תרגמה מאנגלית: ד. לוי), המדרשה – כתב העת של בית-הספר לאמנות, מכללת בית ברל, גיליון 11: פרודיה / אירוניה, 42-69.
- ד. לוריא, זיוף? (קטלוג תערוכה), תל אביב: מוזיאון תל אביב לאמנות, 2016, 22-31 ("העתקים"), 32-37 ("רפליקות – מקורי זה דבר יחסי").
- ת. מנור-פרידמן, "ימינו כקדם – על הזיקה למזרח הקדום", בתוך: י. צלמונה, ת. מנור-פרידמן (אוצרים), קדימה – המזרח באמנות ישראל (קטלוג תערוכה), ירושלים: מוזיאון ישראל, 1998, 95-119.
- ג. עפרת, הנמרודים החדשים (קטלוג תערוכה), ירושלים: בית האמנים, 2011, 9-29.
- כ. רובין, ע. ארדה, ש. נפתלי, ואן גוך בתל-אביב (קטלוג תערוכה), תל-אביב: מוזיאון בית ראובן, 2008, 7-10.

M. Bal, *Quoting Caravaggio – Contemporary Art, Preposterous History*, Chicago:

- The University of Chicago Press, 1999, 8-18 ("Quoting").
- B. Bosker, *Original Copies – Architectural Mimicry in Contemporary China*, Hong Kong: University of Hawaii Press, 2013, chapter 2 ("The Fascination with Faux"), 20-36.
- M. Greenhalgh, *The Classical Tradition in Art – From the Fall of the Roman Empire to the Time of Ingres*, New York: Harper & Row, 1978, 11-15, 18-43.
- M. Greenhalgh, *What is Classicism?*, London: Academy Editions, 1990, 9-13, 58-65.
- R. Krauss, "The Originality of Avant Garde", in: R. Krauss, *The Originality of the Avant Garde and other Modernist Myths*, Cambridge (Mass.): MIT Press, 1986, 151-170
- V. Lee, "Making by Taking: An Investigation of Architectural Appropriation", *Senior Theses*, Paper 188, Syracuse University Surface, School of Architecture Dissertations and Theses, Spring 2014, http://surface.syr.edu/architecture_theses/188/
- D. Lowenthal, *The Past is a Foreign Country*, Cambridge: Cambridge University Press, 1985, 69-87, 193-200, 410-412.

(אד', תרבות חזותית בין מקור למקוריות, סילבוסים < סילבוס, תשע"ח, 4)